

SIVISTYSVALIOKUNNAN LAUSUNTO 10/2000 vp

Hallituksen toimenpidekertomus vuodelta 1999

Perustuslakivaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 13 päivänä huhtikuuta 2000 lähettäessään hallituksen toimenpidekertomuksen vuodelta 1999 (K 2/2000 vp) valmistelevasti käsiteltäväksi perustuslakivaliokuntaan samalla määrännyt, että sivistysvaliokunnan on annettava asiasta lausunto perustuslakivaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- peruspalveluministeri Osmo Soininvaara
- opetusneuvos Marita Savola, hallitusneuvos Matti Lahtinen ja johtaja Arvo Jäppinen, opetusministeriö
- pääsihteeri Matti Ropponen, Aikuiskoulutusneuvosto
- lääninsivistysneuvos Pertti Kokkonen, Oulun lääninhallitus
- osastopäällikkö Teuvo Räihä, Pohjois-Pohjanmaan työvoima- ja elinkeinokeskus
- rehtori Jarmo Ojala, AMIEDU
- rehtori Jussi Hyvärinen, POHTO
- varapuheenjohtaja, rehtori Yrjö Sotamaa, Yliopistojen rehtorien neuvosto

- puheenjohtaja Marjatta Häti-Korkeila, Yliopistojen täydennyskoulutuskeskusten johtajien neuvosto
- toiminnanjohtaja Heikki Sederlöf ja hallituksen jäsen, rehtori Timo Kantokari, Ammatillisten Aikuiskoulutuskeskusten Liitto ry
- toiminnanjohtaja Eeva-Inkeri Sirelius, Kansalais- ja työväenopistojen liitto KTOL ry
- puheenjohtaja Juhani Keinonen, Professoriliitto
- puheenjohtaja Ville Marjomäki, Suomen Kansanopistoyhdistys
- pääsihteeri Mika Nirvi, Suomen Kesäyliopistot ry
- puheenjohtaja Tomi Himberg ja korkeakoulupoliittinen sihteeri Terhi Nokkala, Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL
- toiminnanjohtaja Klaus Sundbäck, Tieteentekijöiden liitto
- sopimussihteeri Olli Korhonen, Valtion ja erityispalveluiden ammattiliitto VAL ry
- pääsihteeri Timo Toiviainen, Vapaa sivistystyön yhteisjärjestö ry
- varapuheenjohtaja Kerttu Pellinen, Yliopistojen ja tutkimusalan henkilöstöliitto YHL ry.

Lisäksi valiokunta on saanut kirjalliset lausunnot kaikilta yliopistoilta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Yleisperustelut

Sivistysvaliokunta käsittelee tässä lausunnos-

saan yliopistojen perusvoimavaroja, ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusta sekä päivähoidon

hallintoa koskevaa eduskunnan 7.12.1999 hyväksymää lausumaa (kertomuksen sivu 248). Lisäksi valiokunta on tarkastellut muita toimialaansa kuuluvia, kertomuksessa selostettuja eduskunnan lausumia.

Yksityiskohtaiset perustelut

Yliopistojen perusvoimavarat

Valtioneuvoston vuosille 1999—2004 hyväksymän koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman mukaan tieto ja osaaminen ovat taloudellisen kilpailukyvyn ja koko yhteiskunnan hyvinvoinnin perusta. Suomen menestymisen perustuu korkeatasoiseen koulutukseen ja tutkimukseen, innovatiiviseen osaamiseen sekä modernin tieto- ja viestintätekniikan hyödyntämiseen.

Viime vuosien kehitys osoittaa, että Suomi on noudattanut yhtenäistä tietoon ja taitoon perustuvaa politiikkaa. Tutkimustoiminta on vahvistunut ja sen osuus bruttokansantuotteesta on yli 3,1 prosenttia, joka on maailman korkeimpia. Suomen talous on kehittynyt yhä tietointensiivisemmäksi ja yritystemme tutkijavoiman rekrytoinnin kasvu on maailman nopeimpia.

Yliopistot ovat avainasemassa sekä tutkimuksen suorittajina että ennen muuta osaavien tekijöiden kouluttajina.

Eduskunta on hyväksyessään kuluvan vuoden valtion talousarvion kiinnittänyt huomiota yliopistojen perusvoimavarojen vajeeseen (VaVM 33/1999 vp ja SiVL 3/1999 vp). Myös yliopistosektori on viime aikoina ottanut laajasti kantaa perusrahoituksen riittämättömyyteen. Valiokunta viittaa eduskunnan talousarvioehdotuksen käsittelyn yhteydessä hyväksymään lausumaan siitä, että yliopistojen perusvoimavarojen vaje tulee kuluvalle vaalikaudella korjata.

Lisäksi valiokunta viittaa yliopistojen perusrahoitusta käsitelleen opetusministeriön työryhmän muistiossa ehdotettuihin toimenpiteisiin (OPM työryhmämuistio 30:1999). Ottaen huomioon eduskunnan lausuman ja perusrahoitusryhmän ehdotukset valiokunta pitää välttämättömänä valmistella yliopistojen perusrahoitusta koskevat säännösmuutokset niin, että val-

tion talousarvioihin otettavilla määrärahoilla voidaan yliopistojen toiminta asianmukaisesti turvata.

Valiokunta pitää yliopistojen kannalta myönteisenä valtioneuvoston 26.5.2000 tekemää periaatepäätöstä valtion omaisuuden myynnistä vuosina 2000—2003 saatavien tulojen käytöstä, jonka mukaan yliopistojen perusrahoituksen vahvistamiseen suunnataan aiemmin päätettyjen määrärahakehysten lisäksi jälkeenjääneisyyden korjaamiseksi tasokorotuksena 250 miljoonaa markkaa vuosille 2001—2003. Lisäksi Suomen Akatemialle myönnettävä 90 miljoonan markan vuotuinen lisävaltuus yleiskustannuslisän suorittamiseen parantaa yliopistojen ja korkeakoulujen rahoitusasemaa. Yliopistojen ja korkeakoulujen alueelliseen kehittämiseen suunnataan yhteensä 100 miljoonaa markkaa vuosina 2001—2003. Periaatepäätöksen mukaan Suomen Akatemian huippuyksikköohjelman myöntämisvaltuutta vuodelle 2001 lisätään 75 miljoonalla markalla. Sivistysvaliokunta kuitenkin toteaa, että nämä päätökset eivät poista yliopistojen perusrahoitusongelmia. Sen vuoksi onkin välttämätöntä, että ns. tulevaisuuspaketissa myönnetty lisärahoitus yliopistoille otetaan huomioon seuraavien vuosien varsinaisia talousarvioita mitoitettaessa korottavina tekijöinä.

Ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus

Omaehtoisen ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitus järjestettiin vuoden 1997 alusta siten, että lääninhallitukset hankkivat koulutuksen ns. ostokoulutuksena. Opetusministeriö ohjaa hankintatoimintaa valtakunnallisella suuntaviivapäätöksellä sekä läänien kanssa tehtävillä tulossopimuksilla. Valtion vuoden 2000 talousarvioesityksen mukaan tarkoituksena on vuoden 2001 alusta lukien siirtyä ammatillisessa lisäkoulutuksessa laskennalliseen valtionosuusjärjestelmään. Uudistusta on valmisteltu niin, että opetusministeriö luopuu lääninhallitusten hoitama hankintajärjestelmästä ja että ammatillisen lisäkoulutuksen hankintaan tarkoitettut määrärahat siirretään laskennalliseen järjestelmään. Järjestelyllä tuetaan ensisijaisesti ammatillisten aikuiskoulutuskeskusten ja valtakunnallisten eri-

koisoppilaitosten toimintaa. Työministeriö jatkaa ja kehittää työvoimakoulutuksen hankintaa osana työvoimapolitiittisia toimenpiteitä.

Opetusministeriön asettama työryhmä on laatinut ehdotuksen uuden rahoitus- ja sääätelyjärjestelmän toteuttamisesta (OPM työryhmämuisioita 3:2000). Työryhmä ehdotti lisäkoulutuksen rahoituksen kohdentamista uudessa järjestelmässä toisen asteen ammatilliseen lisäkoulutukseen ja pääosin ammatti- ja erikoisammattitutkintoihin tai niihin verrattavan koulutuksen valtionosuuksiin.

Valiokunta viittaa valtion vuoden 2000 talousarvioesityksestä antamaansa lausuntoon (SiVL 3/1999 vp), jossa on käsitelty ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusta. Siinä valiokunta on todennut, että vuoden 1997 alusta toteutettu hankintajärjestelmä on pääosin ollut toimiva. Se on muun muassa vastannut työelämän nopeiden muutosten edellyttämään lisäkoulutustarpeeseen. Uudet tarpeet on voitu viiveittä muuttaa hankintapäätöksiksi ja koulutuksen nopea vähentäminen on ollut mahdollista siellä, missä työelämän kysyntä on hiipunut. Valiokunta suhtautui varauksellisesti mahdolliseen uuteen rahoitusjärjestelmään. Valiokunta piti laskennallisen mallin hyväksymistä ennenaikaisena senkin vuoksi, että tuolloin ei ollut saatu eduskunnan edellyttämää hallituksen selvitystä nykyisen rahoituslain toimivuudesta. Sittemmin asiasta on valmistunut seurantatyöryhmän muistio (OPM työryhmien muistioita 1:2000).

Muistion mukaan hankintatoiminnan toimeenpanoa ovat vaikeuttaneet ennen kaikkea käynnistysvaiheeseen liittyvät tekijät. Valiokunnan mielestä järjestelmä on alkuvaikeuksien jälkeen toiminut asianmukaisesti. Myös muut muistiossa todetut ongelmatekijät ovat valiokunnan mielestä koulutuksen ja rahoitusjärjestelmän kannalta toissijaisia. Valiokunnan mielestä mahdollinen uuteen järjestelmään siirtyminen voisi johtaa nykyistä hankalampaan ja byrokraattisempaan järjestelmään. Myös omaehtoisen koulutuksen hallinnointi tulee olla opetusministeriöllä.

Koulutuksen laadun ja monipuolisen tarjonnan turvaamiseksi on tarkoituksenmukaista, että

ammatillisen lisäkoulutuksen järjestäjäkenttä on monipuolinen. Valtionosuusjärjestelmässä pois-tuisivat useat aikuiskoulutuksen järjestäjätahot, jotka niin kansainvälisesti kuin kansallisestikin tehdyissä arvioinneissa on todettu laadukkaiksi. Näitä ovat muun muassa yliopistojen täydennyskoulutuskeskukset, ammattikorkeakoulut, monet ammattioppilaitokset ja vapaan sivistystyön järjestäjät.

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo, että ammatillisen lisäkoulutuksen rahoituksessa ei tule siirtyä laskennalliseen valtionosuusjärjestelmään, vaan ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusta tulee jatkaa nykyisen hankintajärjestelmän mukaisena kehittämällä arviointia ja panostaen koulutuksen laatuun. Valiokunta ehdottaa hyväksyttäväksi lausuman,

että eduskunta edellyttää hallituksen huolehtivan siitä, että ammatillisen lisäkoulutuksen rahoitusjärjestelmä pidetään nykyisellään ja sitä kehitetään erityisesti panostamalla arviointiin ja koulutuksen laatuun.

Voidakseen hoitaa tehtävänsä, aikuiskoulutuksen kenttä tarvitsee nykyistä vakaammat toimintaolosuhteet. Sen vuoksi valiokunta pitää tärkeänä, että valtioneuvosto valmistelee pidemmän aikavälin aikuiskoulutusohjelman, joka sisältää myös suunnitelman rahoituksesta.

Valiokunta on edellä mainitussa lausunnossaan ollut huolestunut erityisesti lisäkoulutuksen hankintaan osoitettujen määrärahojen vähenemisestä. Määrärahojen väheneminen on ristiriidassa elinikäisen oppimisen tavoitteiden ja aikuisväestön kasvavien koulutustarpeiden kanssa. Riittävän ammatillisen lisäkoulutuksen järjestäminen ja sen laadun turvaaminen sekä kehittäminen vaarantuvat.

Päivähoidon hallinto

Hyväksyessään 7.12.1999 esiovetusta koskevan lainsäädännön eduskunta edellytti hallituksen valmistelevan säännösmuutokset, jotka antavat kunnille mahdollisuuden halutessaan siirtää päivähoitoon hallinto ja ohjaus sosiaalilautakunnalta opetustoimesta vastaavalle lautakunnalle. Va-

liokunta kiinnittää huomiota siihen, että vapaa-kuntakokeilun kokemukset päivähoitoon siirtämisestä sosiaalilautakunnalta opetustoimesta vastaavalle lautakunnalle ovat olleet myönteisiä. Valiokunta kiirehtii sosiaali- ja terveysministeriön toimenpiteitä eduskunnan lausuman edellyttämien säännösmuutosten tekemiseksi.

Eduskunnan lausumat

Saamansa selvityksen perusteella valiokunta katsoo, että seuraavien lausumien johdosta suoritettut, kertomuksessa selostetut toimenpiteet ovat riittäviä tai lausumat muutoin ovat käyneet tarpeettomiksi:

— *Arpajaislain muutosvalmistelut*, HE 124/1996 vp (s. 233)

— *Valtion taidehallinnon kehittäminen*, HE 17/1997 vp (s. 237)

— *Apulaisprofessorin virkojen muuttaminen professorin viroiksi*, HE 42/1997 vp (s. 237)

— *Esiopetus*, HE 86/1997 vp, kolmas lausuma (s. 238).

Lausunto

Lausuntonaan sivistysvaliokunta kunnioittavasti esittää,

että perustuslakivaliokunta ottaa huomioon, mitä edellä on esitetty.

Helsingissä 21 päivänä kesäkuuta 2000

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Kaarina Dromberg /kok
vpj. Jukka Gustafsson /sd
jäs. Tapio Karjalainen /sd
Jyrki Katainen /kok
Inkeri Kerola /kesk
Irina Krohn /vihr
Margareta Pietikäinen /r
Osmo Puhakka /kesk

Leena Rauhala /skl
Säde Tahvanainen /sd
Ilkka Taipale /sd
Irja Tulonen /kok
Unto Valpas /vas
Pia Viitanen /sd
vjäs. Lauri Oinonen /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marjo Hakkila.